

ПЛАТФОРМА ЗА
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

Документ за јавна политика

**МЕЃУЕТНИЧКА ИНТЕГРАЦИЈА
ПРЕКУ ИНТЕГРИРАНО
СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ**

Издавањето на публикацијата е поддржано од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондацијата „Калеви Сорса“ и е произлезено од Платформата за мултикултурализам формирана во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Младински активизам за мултикултурна демократија“.

Автори:

Моника Вељаноска

Ангела Ристевска

Стефан Андреевски

Дејан Ризински

Љуљјета Јусуфи

Фатих Али

Каролина Трајковска

Сања Цековска

Техничка подготовка и дизајн: Бригада дизајн, Скопје

Издадено: мај, 2017

ПРЕДГОВОР

Оваа публикација е резултат на соработката на младински граѓански организации и политички подмладоци и е производ од две работилници за креирање и за пишување јавни политики организирани во 2017 година за потребите на организациите членки на Платформата за мултикултурализам во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – Младински активизам за мултикултурна демократија“ 2015-2017 година. Работилниците и изработката на документите беа под менторство на д-р Јасна Бачовска Недиќ и д-р Александар Спасов, професорка и доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при УКИМ во Скопје.

Платформата за мултикултурализам е создадена во 2013 година во рамките на проектот „Поддршка на демократијата во мултиетничка Македонија – дијалог и соработка“ спроведуван од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондација „Калеви Сорса“ од Финска. Платформата е основана од политички подмладоци и од граѓански организации, а е поддржана од Прогрес – Институт за социјална демократија и Фондација „Калеви Сорса“.

Оваа публикација и препораките дадени од страна на авторите, претставници на младински организации и политички подмладоци, се во насока кон отворање поширока дебата и дискусија за клучните прашања и проблеми што влијаат врз животот на младите во Македонија и кон воведување конкретни политики за подобрување на состојбата.

Платформата за мултикултурализам ќе продолжи со својата работа преку предлагање конкретни јавни политики, како и препораки за подобрување на состојбата на младите, како и во насока на зголемување на бројот на организации и на граѓански активисти на локално и на национално ниво во активностите на Платформата сè со цел да стане активен чинител во креирањето на јавните политики во Македонија.

Проектен координатор,
Самули Синисало,
Фондација „Калеви Сорса“

Проектен координатор,
Тоше Зафиров,
Прогрес – Институт за социјална демократија

ПЛАТФОРМА ЗА
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗАМ

Документ за јавна политика

Меѓуетничка интеграција преку интегрирано средно образование

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	4
КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА НА ПРОБЛЕМОТ	6
ПРИЧИНИ И ПОСЛЕДИЦИ	8
ПРЕДЛОГ НА АЛТЕРНАТИВНИ ПРИОДИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ	9
ЗАКЛУЧОК.....	11
БИБЛИОГРАФИЈА	12

Вовед

Во последните десетина години во Македонија е забележан тренд училиштата да иницираат и да реализираат настава во „етнички чисти“ смени. Помеѓу младите Македонци и Албанци се забележуваат изразени негативни етнички стереотипи, додека пак државата¹ и другите клучни чинители забораваат дека меѓуетничка интеграција подразбира и вклучување, учење и поддршка за развој на културите на Ромите, Турците, Србите, Бошњациите и на другите етнички заедници присутни во Македонија.

Република Македонија преку уставните и законските промени, кои се случија по потпишувањето на Охридскиот рамковен договор од 2001 година, денес е мултиетничка, мултиконфесионална и мултикултурна земја. Како резултат на ваквите политичко-правни промени, денес имаме зголемена партиципација на етничките заедници во администрацијата на локално и на национално ниво. Законските промени се одразија и во формалното образование, односно припадниците на етничките заедници имаат образование на својот мајчин јазик, а забележан е и напредок во однос на децентрализацијата, односно локалните самоуправи раководат со училиштата. Сепак,

¹ Бешка П.Б. и други (2009). Студија за мултикултурализам и меѓуетничките односи во образованието. Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје

политичко-правните промени, денес, по 17 години по потпишувањето на Охридскиот рамковен договор, не ги отсликуваат вистинските вредности на кои и самиот договор е базиран во секојдневниот живот на граѓаните припадници на етничките заедници. Граѓаните припадници на етничките заедници комуницираат најчесто со припадници на својата заедница, а контактираат со припадници на други етнички заедници кога ситуацијата го наложува тоа (за време на работно место, трговија и сл.). За жал, имаме многу малку пријателства помеѓу лица од различни заедници². Евидентната сегрегација во македонското општество носи последици врз севкупниот развој на општеството.

Во Македонија, интервенциите во подобрувањето на меѓуетничките односи најчесто се во образовниот систем. Образовните програми нудат простор за учење на културата на „другиот“. Најчестите примери се воннаставните програми, но она што загрижува е фактот дека истите често се реализираат одделно, во зависност од јазикот на кои се реализира наставата. Иако и државните и локалните институции како и невладиниот сектор многу вложиле во образованието и во поттикнувањето на меѓуетничка соработка, најчестиот опис на обра-

² Карајков Р. и други (2016) Проценка на мултикултурализмот на локално ниво. Асоцијација за демократски иницијативи, Гостивар

зовниот систем во Македонија е дека тој е паралелен, што би значело дека најчесто македонските и албанските ученици се одвоени и учат во различни смени, учебниците се полни со стереотипи, а наставниците по различни наставни јазици „заборавиле“ на соработка.³

Градењето кохезивно општество, засновано на вредностите на еднаквост и рамноправност, во нашиот контекст значи вложување капитал во мултикултурализмот, особено во образовниот систем и во поттикнување соработка помеѓу учениците и наставниците припадници на различни етнички заедници. Градењето капацитети за интеркултурна комуникација не треба да биде насочено само кон ученици и наставници, туку и кај управувачките структури кои треба да го одразат мултикултурниот карактер на самото општество.

Документот за политика е насочен кон пронаоѓање алтернативни решенија кои би делувале кон поголема интеграција на младите од

3 Бакиу, Б., Димитровска, М., & Брава, А. (2016). Како до вистински интегрирано образованиево Република Македонија? Скопје: ЕПИ.

различни етнички заедници во формалниот образовен систем, односно во средното образование. Трудот користи искуства од различни релевантни истражувања и анализа на предлог стратегијата за сеопфатно образование од аспект на меѓуетничка интеграција.

Овој труд е изготвен од страна на неколку млади ентузијастички, свесни за предизвиците на меѓуетничкиот соживот помеѓу младите во македонското општество, особено свесни за улогата на образованието во градењето на личноста на поединецот. Дополнително, потребно е активно да се работи на проблемите во образованието, со цел да се предложат соодветни интервенции насочени кон Сеопфатната стратегија за образование подготвена од Министерството за образование и наука во насока на подобрување на меѓуетничките односи меѓу младите средношколци. Нашите предлози се во правец да се искористи креативноста на средношколците во воннаставните активности за јакнење на капацитетите за интеркултурна комуникација и градење мултикултурен дух меѓу младите.

Контекстуална анализа на проблемот

Република Македонија отсекогаш била мултикултурна средина, во која ко-егзистираат луѓе со различна етничка припадност. Распадот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија е проследен со етнички конфликти речиси во сите земји од поранешната федерација. Иако Македонија беше изземена од тогашните случувања, етничките тензии беа забележани во периодот на осамостојување на Република Македонија. Меѓуетничките превирања ја достигнаа својата кулминација во воениот конфликт во 2001 година, кој заврши со потпишување на Охридскиот рамковен договор, којшто претставува договор за внатрешно уредување на малцинските права во државата.

Младите средношколци се категорија на лица кои често се подложни на манипулација, а преку тоа се инволвираат во конфликти со меѓуетнички карактер. Формалниот систем на образование нуди програми на меѓуетничка интеграција, но податоците⁴ покажуваат дека етничките стереотипи многу често се застапени меѓу оваа категорија лица. Ваквиот факт е загрижувачки бидејќи недостатокот на соработка и непознавањето меѓу младите од различна етничка припадност влијае врз

4 Бешка П.Б. и други (2009). Студија за мултикултурализам и меѓуетничките односи во образованието. Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје

целокупната стабилност на државата и нејзиниот социоекономски развој. Евроатланската интеграција на земјата бара интеграција на вредностите на соживот и толеранција со цел да се исполни еден од најважните критериуми за полноправно членство во европското семејство.

Во минатото бевме сведоци на случаи кога во средни училишта со мешани етнички состав имаше инциденти во кои средношколци беа повредувани, а разрешницата на тие случаи не секогаш била добиена. Најчесто меѓуетнички судири се случувале во Скопје и Струга, и тоа помеѓу Македонци и Албанци, но повремено се наоѓаат и судири помеѓу Македонци и Бошњаци, Македонци и Роми или Албанци и Роми.⁵

Во периодот од 2013 и 2014 година се случија два судири помеѓу Македонци и Албанци во хемиското училиште „Марија Кири Скловска“ во Скопје во судир со средношколци од средното училиште „Владо Тасевски“⁶. Директорот на хемиското училиште изјавил дека средношколците сè уште не се во можност да размислуваат за некакви идеали и дека не

5 http://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2009/02/090216_bilali_interview.shtml

6 <http://puls24.mk/makedonija/crna-hronika/momce-i-devojce-povredeni-vo-krvavata-terapacka-vo-aerodrom>

треба да постојат вакви случаи. Во двата инциденти беа повредени средношколци и од машки и од женски пол.

Во Струга инцидентите се од поголем размер. Во 2009 година во близина на училиштето „Ибрахим Темо“, средношколци од втора година во средното училиште се судриле, употребувајќи шипки, палки и други метални предмети, а епилогот бил три хоспитализирани ученици во болницата во Струга. Директорот на училиштето Муса Мусаи изјавил дека го осудува инцидентот и дека сака да се смират и двете страни. Инаку, судирот бил помеѓу ученици кои посетувале настава на македонски и ученици кои посетувале настава на албански јазик⁷.

Сличен случај имало и во средното училиште „Зеф Љуш Марку“, каде што групи средношколци имале судир во кој едно лице било повредено со нож во пределот на главата, а повредите биле видливи⁸.

Сите овие настани упатуваат дека меѓуетничките судири ги има во средното образование и крајно време е целосно да се искоренат оттаму бидејќи средношколците треба заедно

да соработуваат за време на наставата и надвор од неа, нивната безбедност да биде на највисоко ниво, а не да се доаѓа до судири во кои може да дојде и до смртни случаи.

Со самиот факт дека најмалите се најлесно подложни на меѓуетничкиот судир, најлесно може да се изманипулираат и да се дојде до конфликти и на оние места каде што најмалку се очекувани, односно во училиштата. Но, кога отсутствува соживот и истиот е само декларативен, младите тешко може да сфатат дека се тие кои можат да ги променат работите и да бидат идниот столб на градење на тој соживот.

Во земјата е остварен значителен напредок во промоција на правото на образование на различните етнички заедници, особено преку обезбедување образование на мајчин јазик и преку воведување децентрализација, со што етничките заедници, преку локалната власт, добија поголема контрола врз училиштата. Во контекст на меѓуетничка интеграција, неопходно е заедничка акција на сите засегнати страни во училиштата, односно министерствата, институциите, локалната власт, училиштата, учениците, родителите и заедниците.

7 <http://makfax.com.mk/makedonija/200996/>

8 <http://republika.mk/552368>

Причини и последици

Оради непостоењето на правна регулација на меѓуетничкиот соживот и како резултат на воениот конфликт во 2001, во РМ се случија низа на легислативни промени, почнувајќи од Уставот, па Законот за локална самоуправа, кои понудија рамка на вклучување на другите етнички заедници во општествениот живот.

Приказ на досегашната политика и предлог-стратегија за меѓуетничка интеграција

Интеграцијата и подобрувањето на меѓуетничките односи се случуваат и во образовниот систем. Денешните учебници нудат содржини за запознавање на другите етнички заедници, но оцената на експертите⁹ покажува дека ис-

⁹ Бешка П.Б. и други (2009). Студија за мултикултурализам и меѓуетничките односи во образованието. Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје

тите се обременети со дискриминаторни содржини и со ставање на другите најчесто немакедонски заедници во понеповолна состојба.

Етнички мешаните училишта денес нудат настава во етнички чисти смени, а со тоа учениците имаат намалена шанса за меѓуетничка соработка. Ова за жал е поддржано и овозможено не само од управите на училиштата туку и од локалната самоуправа и родителите, не согледувајќи ги придобивките од соработката помеѓу истите. Иако имаме историја на јакнење на капацитети кај наставниот кадар за поттикнување меѓуетничка соработка меѓу младите, сепак немаме видливи резултати од нивниот импакт кај младите¹⁰.

¹⁰ Карајков Р. и други (2016) Проценка на мултикултурализмот на локално ниво. Асоцијација за демократски иницијативи, Гостивар

Предлог на алтернативни приоди за решавање на проблемот

Во моменталниот општествен контекст сметаме дека, на краток и среден рок, целосно интегрираното образование е невозможно и неодржливо, и затоа треба да се направи модификација со инкорпорирање неколку сегменти за кои веруваме дека се од клучна важност за соживотот кај младите во Република Македонија.

Непостоењето на евалуација на претходната стратегија за интегрирано образование, ниту квалитативните и квантитативните резултати кои произлегоа од нејзината имплементација оневозможуваат сеопфатен пристап кон планирање на активностите кои би оделе во насока на намалување на етноцентризмот и нетолеранцијата кај средношколците во образовниот систем.

Како решенија на проблемот со етничката дезинтеграција кај средношколците, изминатите години се појавија неколку алтернативи. Една од тие алтернативи беше одлуката на Министерството за образование и наука за ангажирање специјализирани агенции за обезбедување имоти и на лица со цел физички да се обезбедат училишните објекти и да се обезбеди редот во училиштата. Трошоците за овој ангажман требаше да бидат обезбедени од буџетите на единиците на локалната самоуправа, односно општините на чијашто територија се наоѓаат училиштата. Сметаме дека ова решение не е прифатливо, и, напротив, доведе до поголема сегрегација кај средношколците од различни етникуми. Исто така ова решение не ја отфрла можноста да дојде до нови судири на средношколците откако тие агенции би прекинале да ги обезбедуваат училиштата, или, пак, средношколците да се групираат и судирите да ги прават на места надвор од училиштето или училишниот двор.

Како втора алтернатива може да се наведат планираните воннаставни активности со мултикултурен карактер, кои наидоа на нередовна и нецелосна имплементација во образовниот процес. Средните училишта станаа зависни од проекти кои стимулираа квазисо-

работка помеѓу училишта од различни средини, наместо самоиницијативно да преземаат чекори кон градење култура на дијалог и на меѓусебна соработка.

Како трета алтернатива, којашто ја предлагаме, се јавува концептот на модифицирано интегрирано образование кое во себе содржи неколку компоненти:

- Интервенција во наставните програми за граѓанско образование, социологија, историја и литература со внесување содржини коишто овозможуваат запознавање со културата и традицијата на другиот и содржини кои се во насока на отстранување на стигматизацијата и стереотипизација кон другите;
- Целосно напуштање на физичката сегрегација на средношколците во оние средини каде што истата е застапена, со спојување на смените, класови или во одредени случаи и физичките објекти на училиштата во една кохезивна средина;
- Сензибилизирање и мотивирање во рамките на постојаната работа на наставниот кадар за прашањата на интеграцијата и меѓуетничката толеранција и соработка. Под ова подразбираме развој на методологија која би одела во насока на доусовршување на наставниот кадар во полето на интегрираното образование;
- Креирање модули на факултативни наставни содржини на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од населението во одредена општина;
- Интензивирање на соработката помеѓу средните гимназиски, но и средните стручни училишта во насока на зголемување на воннаставните активности:
 - Воведување дебата како алатка за учење и надминување на разликите, како проектна активност која би го подобрила структуралниот дијалог помеѓу младите од различни средини, би се постигнал развој на критичка мисла и афилијација

- кон демократски вредности, толеранција и помирување;
- Организирање задолжителни меѓу-општински спортски натпревари во кои составот на екипите би бил од мешан етнички состав. Неретко сме сведоци на државни натпреварувања помеѓу средните училишта во кој било спорт, каде што составот на екипите е застапен само од група средношколци кои се од една националност, со што им се попречува шансата на останатите средношколци да ги покажат своите способности и да помогнат во градењето на успехот на целото училиште. Погolem проблем е кога имаме случаи каде што средношколци одбиваат да настапат за тимот од своето училиште бидејќи не сакаат да бидат во ист тим со деца од друга националност. Организирањето натпревари од ваков карактер би било од особена важност за зголемување на дружбата помеѓу средношколците од различна националност.
 - Организирање манифестации во кои ќе се изведува програма со која ќе се покажува културата на сите ученици од различни националности. До поголем ефект би дошло кога средношколци од една националност би играле на ноти од композиција која е дел од културата на другата националност;
 - Работа во новинарски секции на сите средношколци, без разлика на вера или националност, при што секој би имал слобода да го уредува дадениот простор со текст на својот јазик, да пишува текст на јазик разбирлив за останатите кои не се дел од неговата националност, при што би им прикажал некој важен момент, важна слика или каков било важен текст на припадниците на неговата националност на останатите средношколци кои би го читале тоа од самото списание;
 - Организирање екскурзии на средношколци, при што на интересен начин би можеле да ја научат културата на луѓето од друга националност, кои не живеат во нивната општина. Како пример би навеле организирање екскурзија на средношколци од Богданци во Тетово, или на средношколци од Арачиново во Струмица, Шуто Оризари во Гевгелија, Чучер Сандево во Струга и сл. Исто така, при организирање екскурзии треба да се внимава и да не се прави поделба на средношколците при групирање во автобуси или во комбиња, па така средношколци од една националност да се пренесуваат во едно превозно средство, а од друга во друго, со што се прави поголема поделба помеѓу нив.

Заклучок

Кога станува збор за недостатоците на првата алтернатива, идејата на Министерството за образование и наука физички да се обезбедат училиштата не би претставува гаранција за спречување нови судири меѓу средношколците. Исто така, воннаставните активности со мултикултурен карактер не беа вметнати во целост во образовниот процес, што резултираше со привидна соработка помеѓу училишта од различни средини. Една од последиците беше и недостатокот на самоиницијативност и ентузијазам во градењето култура на дијалог. Сметаме дека третата алтернатива овозможува учениците да се стекнат со знаења од други култури, да се намали физичката сегрегација,

да се отстрани стигматизацијата, а од друга страна би се зголемила меѓуетничката толеранција. Исто така, тоа би значело подобра комуникација, почитување други традиции, јазик и култура, како и интеркултурно зближување.

Овие предлози и настани би биле од исклучителна важност кога станува збор за подобрување на меѓуетничките односи во нашето општество. Со оглед на тоа што основната цел на оваа иницијатива е зајакнување на односите на меѓуетничките групи, се очекува голем напредок и придонес за изградба на подобро општество за сите. Интегрирано средно образование е клучот за креирање кохезивна средина.

Користени извори:

Бакиу, Б., Димитровска, М., & Брава, А. (2016). Како до вистински интегрирано образованиево Република Македонија? Скопје: ЕПИ.

Бешка П.Б. и други (2009). Студија за мултикултурализам и меѓуетничките односи во образованието. Канцеларија на УНИЦЕФ,. Скопје

Карајков Р. и други (2016) Проценка на мултикултурализмот на локално ниво. Асоцијација за демократски иницијативи, .Гостивар

http://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2009/02/090216_bilali_interview.shtml

<http://puls24.mk/makedonija/crna-hronika/momce-i-devojce-povredeni-vo-krvavata-tepacka-vo-aerodrom>

<http://makfax.com.mk/makedonija/200996/>

<http://republika.mk/552368>